

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته علوم قرآنی

موضوع:

راهکارهای ترویج موقوفات قرآنی

و ترغیب مردم به وقف در حوزه فرهنگ قرآنی

استاد راهنما:

حجت الاسلام دکتر حمید محمدی راد

نگارنده:

عزیزه محمدی راد

آذرماه سال ۱۳۹۸

دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم
دانشکده علوم قرآنی مراغه

باسمه تعالی

معاونت پژوهش

«فرم چکیده پایان نامه»

تاریخ:

شماره:

پیوست:

فرم پ/۱۲

عنوان پایان نامه: راهکارهای ترویج موقوفات قرآنی و ترغیب مردم به وقف در حوزه فرهنگ قرآنی

نام و نام خانوادگی دانشجو: عزیزه محمدی راد شماره دانشجویی: ۹۵۱۱۲۱۳۲۰۳۹ مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد رشته: علوم قرآن استاد راهنما: دکتر حمید محمدی راد

تاریخ تصویب: ۹۶/۰۸/۲۲ تاریخ دفاع: ۹۸/۱۰/۲۴ نمره: ۱۹ درجه: عالی تعداد صفحات: ۱۴۱

چکیده: وقف در لغت به معنای حبس شدن و حبس کردن، متوقف شدن و متوقف کردن است؛ و در اصطلاح فقهی عبارت است از این که شخصی عین مال را حبس دائم کند و منافع آن را در اختیار اشخاص حقیقی یا حقوقی بگذارد. سنت حسنه‌ی وقف، یک پدیده‌ی دیرپای بشری است که ریشه در فطرت، عقل و منطق انسانی دارد از این جهت است که وقف، در میان همه‌ی جوامع بشری اعم از پیروان ادیان الهی و تمدن‌های بشری با عناوین و شرایط منطبق بر آیین و سنن و فرهنگ هر جامعه، وجود داشته و دارد. این سنت پایدار در آموزه‌های دین اسلام نیز مورد تحسین و تأکید قرار گرفته و جهت‌دهی شده به طوری که به یک فرهنگ عمومی و اجتماعی تبدیل شده و برای جبران نارسایی‌ها و نیازمندی‌های جامعه در ابعاد مختلف، پا به میدان گذاشته و ایفای نقش نموده و می‌نماید. وقف از جهت کاربردی به دو قسم عام و خاص تقسیم می‌شود که یکی از وقف‌های خاص، وقف به قرآن کریم می‌باشد و عواید آن در راستای تقویت امور قرآنی و ترویج معارف دینی صرف می‌گردد و فضای معنوی جامعه را عطرآگین می‌کند؛ بنابراین ضرورت دارد برای تقویت و ترویج این عمل پسندیده و ارزشمند در جامعه برنامه‌ریزی و تلاش‌های گسترده‌ای صورت گیرد تا با توسعه‌ی موقوفات، زمینه‌ی رشد و تعالی و سعادت و پیشرفت کشور فراهم گردد و خیرخواهی و غیر خواهی جایگزین سودجویی و خودخواهی شود، تکاثر و تفاخر از میان برود و صدقات جاریه و باقیات‌الصالحات به جای آن بنشینند. در این نوشتار که به صورت توصیفی-تحلیلی تدوین یافته، افزون بر تبیین کوتاه مبانی و شرایط وقف، برخی از راه‌های ترویج فرهنگ وقف قرآنی و توسعه‌ی موقوفات آن، از قبیل تبیین جایگاه و نقش قرآن کریم، تبیین مسئولیت مسلمانان در برابر قرآن، تبیین هزینه‌بر بودن ترویج امور قرآنی، ایجاد انگیزه برای موقوفات قرآنی، نقش رسانه ملی در ایجاد موقوفات قرآنی، نقش مبلغین مذهبی در ایجاد موقوفات قرآنی، تبلیغ چهره به چهره، برگزاری همایش تکریم واقفان قرآنی و چاپ و انتشار زندگی‌نامه‌ی واقفان قرآنی، مورد بررسی قرار گرفته است.

کلیدواژه‌ها: وقف، موقوفات قرآنی، ترویج وقف قرآنی

الملخص

استراتيجيات ترويج الأوقاف القرآنية وتشجيع الناس على الوقف في مجال الثقافة القرآنية

الوقف في اللغة أى الحبس و التوقيف وفي المصطلح الفقهي ، يعنى ذلك أن الشخص حبس مالا عينه أبداً و يخول فوائده إلى أشخاص طبيعيين أو الاعتباريين. سنّة الوقف الحسنة هي ظاهرة إنسانية طويلة الأمد متأصلة في الطبيعة البشرية والعقل والمنطق لهذا السبب انّ الوقف كان موجودا و يوجد في جميع المجتمعات البشرية ، بما في ذلك أتباع الديانات الإلهية والحضارات الإنسانية مع الألقاب والشروط التي تتفق مع دين وتقاليد وثقافة كل مجتمع. وقد تمت الإشادة بهذا التقليد الدائم وأكد عليه في تعاليم الإسلام. لقد أصبحت ثقافة عامة واجتماعية و قد ظهر و لعب دوراً في التعويض عن أوجه القصور واحتياجات المجتمع في مختلف الأبعاد. من جهة التطبيقية ينقسم الوقف إلى نوعين عام و خاص. واحدة من الأوقاف الخاصة هو الوقف في القرآن الكريم. وتتفق عائداته على تعزيز الشؤون القرآنية وتعزيز المعرفة الدينية وإنه يعطر الجو الروحي للمجتمع. لذلك ، هناك حاجة إلى تخطيط وجهود مكثفة لتعزيز وتعزيز هذه الممارسة الجيدة والقيمة في المجتمع حتى مع تطوير الأوقاف أعدّ مجال النمو و الإزدهار للبلد. و ليحلّ الإحسان محل الربح و يقضى على التفاخر و التكاثر و تحل محله الباقيات الصالحات. في هذا المقال الذي دونّ عل منهج الوصفي و التحليلي بالإضافة إلى شرح موجز لمبادئ وشروط الوقف، قد تطرق إلى بعض الطرق لتعزيز ثقافة الوقف القرآني وتطوير هباتها منها: تبين مكانة القرآن الكريم و دوره، تبين مسؤولية المسلمين عن القرآن، تشريح تكلفة ترويج الشؤون القرآنية، و التحفيز للأوقاف القرآنية، دور الإعلام الوطني في خلق الأوقاف القرآنية، دور المبشرين الدينيين في خلق الأوقاف القرآنية، الإعلان وجها لوجه، عقد مؤتمر لتكريم الواقفين في مجال القرآن طبع سيرة الواقفين في مجال القرآن و انتشارها.

الكلمات الرئيسية: الوقف ، الأوقاف القرآنية ، ترويج الوقف القرآني.

فهرست مطالب

چکیده	Error! Bookmark not defined.
المخلص	ط
فهرست مطالب	أ
فصل اول: کلیات و مفاهیم	۱
۱-۱- کلیات	۲
۱-۱-۱- مقدمه	۲
نیات متعالی و برجسته در وقف	۲
مبنای مصرف و استفاده از عواید وقف	۳
الف: مجتمع فرهنگی رَبع رشیدی تبریز	۵
ب: بنیاد علمی - آموزشی قلمچی	۵
ج: مجتمع علمی- پژوهشی رصدخانه مراغه	۶
د: وقف بین‌المللی نوبل	۷
۱-۱-۲- بیان مسئله	۹
۱-۱-۳- علت انتخاب موضوع، اهمیت و ضرورت آن	۹
۱-۱-۴- پیشینه موضوع	۹
۱-۱-۵- پرسش‌های پژوهش	۱۰
سؤال اصلی:	۱۰
سؤالات فرعی:	۱۱
۱-۱-۶- فرضیه‌های پژوهش	۱۱
فرضیه‌های فرعی:	۱۱
۱-۱-۷- پیش‌فرض‌های پژوهش	۱۱

- ۱ - ۱ - ۸ - اهداف پژوهش ۱۱
- ۱ - ۱ - ۹ - روش پژوهش ۱۱
- ۱ - ۱ - ۱۰ - کاربرد پژوهش ۱۲
- ۱ - ۱ - ۱۰ - جنبه جدید بودن و نوآوری تحقیق ۱۲
- ۱ - ۱ - ۱۰ - ساختار پژوهش ۱۲
- ۱ - ۲ - مفاهیم نظری تحقیق ۱۳
- ۱ - ۲ - ۱ - مفهوم لغوی وقف ۱۳
- ۱ - ۲ - ۲ - مفهوم اصطلاحی وقف ۱۴
- ۱ - ۲ - ۳ - وقف در اصطلاح حقوق اسلامی ۱۵
- وقف قرآنی: ۱۶
- ۱ - ۲ - ۴ - ارکان وقف ۱۶
- ۱ - ۲ - ۵ - شرایط مال موقوفه ۱۷
- ۱ - ۲ - ۶ - شرایط وقف ۱۷
- ۱ - ۲ - ۷ - قصد قربت در وقف ۱۸
- ۱ - ۲ - ۸ - اشتراط قبول در وقف ۲۰
- ۱ - ۲ - ۹ - مبانی قرآنی وقف ۲۱
- ۱ - ۲ - ۱۰ - شبکه معنای وقف در آیات قرآنی ۲۴
- ۱ - ۲ - ۱۰ - ۱ - آیه اول ۲۴
- ۱ - ۲ - ۱۰ - ۲ - آیه دوم ۲۵
- ۱ - ۲ - ۱۰ - ۳ - آیه سوم ۲۸
- مقصود از باقیات صالحات: ۲۹
- علت ماندگاری اعمال نیک ۳۰
- ۱ - ۲ - ۱۰ - ۴ - آیه چهارم: ۳۰

- ۱- ۲- ۱۰- ۵- آیه پنجم: ۳۲
- نکته: فلسفه تعبیر به قرض: ۳۴
- ۱- ۲- ۱۰- ۶- آیه ششم: ۳۵
- ۱- ۲- ۱۰- ۷- آیه هفتم: ۳۵
- ۱- ۲- ۱۰- ۸- آیه هشتم: ۳۶
- ۱- ۲- ۱۱- مبانی روایی وقف ۳۸
- ۱- ۲- ۱۱- ۱- وقف در سیره عملی معصومین (ع) ۳۸
- ۱- ۲- ۱۱- ۲- وقف در سیره نظری معصومین (ع): ۴۳
- فصل دوم: راهکارهای ترویج موقوفات قرآنی ۴۷**
- درآمد ۴۸**
- ۱- ۲- راهکار اول: تبیین جایگاه و نقش قرآن در جامعه ۴۹
- هدایتگری قرآن کریم از زبان معصومین (ع) ۵۱
- نمایش عظمت قرآن ۵۲
- نسخه بی نظیر برای بیماری‌های روحی ۵۳
- چهار ویژگی قرآن در یک آیه ۵۴
- شفا بودن قرآن کریم از جهات مختلف ۵۵
- تفاوت شفای قرآن با شفای دارو ۵۵
- شفابخشی قرآن از زبان معصومین علیهم‌السلام ۵۶
- قرآن کتاب بی نظیر و معجزه جاویدان ۵۸
- نکته: راز باطن داشتن قرآن ۶۰
- ۱- ۲- راهکار دوم: تبیین مسئولیت مسلمانان در برابر قرآن ۶۱
- ۱- ۲- ۳- راهکار سوم: تبیین هزینه‌بر بودن ترویج امور قرآنی ۶۳
- ۱- ۲- ۴- راهکار چهارم: ایجاد انگیزه برای موقوفات قرآنی ۶۵

- ۲-۵- راهکار پنجم: نقش رسانه ملی در ایجاد موقوفات قرآنی ۶۶
- کارکردهای رسانه در مورد وقف قرآنی ۶۷
- ۲-۶- راهکار ششم: برگزاری همایش تکریم واقفان قرآنی ۶۸
- جهاد واقف ۶۹
- ۲-۷- راهکار هفتم: چاپ و انتشار زندگی‌نامه‌ی واقفان قرآنی ۷۲
- ۲-۸- راهکار هشتم تبلیغ چهره به چهره ۷۳
- فصل سوم: آثار وقف در حوزه فرهنگ قرآنی ۷۵
- درآمد ۷۶
- ۳-۱- بخش خدمات و زیرساختی ۷۶
- ۳-۱-۱- ساخت مدارس و موسسه‌های قرآنی برای کودکان و نونهالان ۷۶
- ۳-۱-۲- ساخت دانشگاه یا دانشکده علوم و معارف قرآن برای بزرگسالان ۷۷
- ۳-۱-۲-۱- دانشگاه قرآن و علوم اسلامی سودان ۷۷
- ۳-۱-۲-۲- دانشکده قرآن شهر «طنطا» ی مصر ۷۸
- ۳-۱-۲-۳- دانشگاه قرآن و علوم دانشگاهی یمن ۷۸
- ۳-۱-۲-۴- دانشکده قرآن دانشگاه اسلامی مدینه ۷۸
- ۳-۱-۲-۵- دانشکده «مطالعات قرآنی» دانشگاه بابل عراق ۷۹
- ۳-۱-۲-۶- دانشکده تبلیغ و اصول دین اردن ۷۹
- ۳-۱-۲-۷- دانشگاه علوم اسلامی «الأسمریه» لیبی ۷۹
- ۳-۱-۲-۸- دانشکده الهیات و مطالعات اسلامی قطر ۷۹
- ۳-۱-۲-۹- آموزشگاه عالی اصول دین تونس ۸۰
- ۳-۱-۲-۱۰- دانشگاه بین‌المللی اسلامی مالزی ۸۰
- ۳-۱-۲-۱۱- دانشگاه اسلامی غزه ۸۰
- ۳-۱-۲-۱۲- انجمن هدایت و ارشاد قرآن لبنان ۸۰
- ۳-۱-۲-۱۳- دانشگاه قرآن و حدیث قم (ایران) ۸۱

- ۱۴-۲-۱-۳- دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم (قم) ۸۱
- ۳-۲- بخش فرهنگی ۸۳
- ۳-۳- بخش نیروی انسانی: (تربیت نیروی کارآمد) ۸۳
- نیروهای مورد نیاز در حوزه قرآن ۸۴
- ۳-۳-۱- تربیت مربی قرآن جهت آموزش ابتدایی به نوآموزان ۸۴
- ۳-۳-۲- تربیت مدرس قرآن جهت تجوید و صوت و لحن ۸۴
- تلاوت زیبای امام سجاد (ع) ۸۵
- ۳-۳-۳- تربیت مدرس جهت تفسیر قرآن و پاسخ به شبهات ۸۵
- ۳-۳-۳-۱- آشنایی با ادبیات عرب (صرف، نحو، لغت، اشتقاق، معانی، بیان و بدیع...) ۸۶
- ۳-۳-۳-۲- آگاهی از علوم قرآن ۸۶
- ۳-۳-۳-۳- اطلاع از شأن نزول آیات قرآن (تاریخ آیات) ۸۶
- ۳-۳-۳-۴- علم فقه ۸۷
- ۳-۳-۳-۵- آگاهی از اصول الفقه ۸۷
- ۳-۳-۳-۶- علم الحدیث ۸۷
- ۳-۳-۳-۷- علم به قرائت‌های مختلف ۸۸
- ۳-۳-۳-۸- آگاهی از بینش‌های فلسفی، علمی، اجتماعی و اخلاقی ۸۸
- ۳-۳-۳-۹- آگاهی‌های تاریخی ۸۹
- ۳-۳-۳-۱۰- طهارت روحی و صفای باطن ۸۹
- ۳-۳-۳-۱۱- پرهیز از هر نوع پیش‌داوری و اجتناب از تفسیر به رأی ۸۹
- ۳-۳-۴- تربیت قاریان و تالیان برجسته جهت شرکت در مسابقات ملی و بین‌المللی ۹۰
- ۳-۳-۵- تربیت حافظ قرآن ۹۶
- ۳-۴- بخش اجتماعی، فراگیر شدن قرآن و تغییر سبک زندگی ۱۰۴
- آیات غُرر ۱۰۷
- ۱-۴-۳- آیه ۹۰ سوره نحل ۱۰۷

۱۱۳.....	۲-۱-۴-۳- آیه ۸۹ سوره نحل
۱۱۷.....	۳-۱-۴-۳- آیه ۷ و ۸ سوره زلزال
۱۲۰.....	۴-۱-۴-۳- آیه ۱۴۳ سوره بقره
۱۲۲.....	۵-۱-۴-۳- آیه ۱۷ سوره رعد
۱۲۵.....	۶-۱-۴-۳- آیه ۲۵۵ سوره بقره
۱۲۹.....	۷-۱-۴-۳- آیه ۶۰ سوره الرحمن
۱۳۳.....	نتیجه‌گیری
۱۳۵.....	پیشنهادات
۱۳۷.....	فهرست منابع
۱۳۷.....	الف: کتاب‌ها
۱۴۴.....	ب: مقالات
۱۴۴.....	ج: سایت‌ها

فصل اول: کلیات و مفاهیم

۱-۱- کلیات

۱-۱-۱- مقدمه

سنت حسنه‌ی وقف، یک پدیده‌ی دیرپای بشری است که ریشه در عقل، منطق و فطرت انسان دارد. وقف، در همه‌ی ادیان الهی و حتی آیین‌های شبه‌دینی و تمدن‌های بشری به اشکال و صور مختلف و منطبق بر آیین و سنن و فرهنگ هر جامعه، وجود داشته و دارد، وقف اگرچه به خاطر تکثر فرهنگ‌های حاکم بر اقوام و ملل، دارای صور و اشکال متفاوت است ولی از یک انگیزه مشترک برخوردار است و آن احساس تعاون و همیاری اجتماعی از یک‌سو و ماندگاری ثروت فانی از سوی دیگر است. از این جهت انسان‌های دوراندیش در طول تاریخ، تلاش کرده‌اند که در راستای خدمت به هم‌نوع و ارزش‌های انسانی، با نیت متعالی و هدفمند، از کیمیای وقف استفاده نمایند.

نیت متعالی و برجسته در وقف

واقفان خیراندیش و باریک‌بین، در وقف‌های خود تقریباً تمام جوانب زندگی مردم را در نظر می‌گیرند: تعلیم و تربیت رایگان، معالجه و درمان بیماران، کمک به زوار و مسافران، همدردی با فقیران و مستمندان، احداث مراکز علمی، عبادی و درمانی و... قسمتی از نیت واقفان است، واقفی بخشی از اموال و املاک خود را وقف کرده است که عواید آن را برای هزینه‌ی شکایت ستمدیدگان از عمال دیوان و مأموران دولت خرج کنند. واقف دیگری مقرر می‌دارد که از عواید موقوفه برای زوار، کفش و پاپوش تهیه کنند و دیگری شتران خود را وقف می‌کند تا زوار در مسیر زیارتی خود از آنها استفاده کنند. واقفی هم با توجه به نیاز و مقتضیات روز، یک دست لباس عروس با زیور و زینت لازم وقف کرده است تا فقرا به نوبت از آنها استفاده کنند. مالک باریک‌بینی، (مرحوم حاجی شفیع ابریشمی زنجانی) ملکی را وقف می‌کند و مقرر می‌کند که عواید آن برای طعمه‌ی سگ‌های کور و خریدن خشت لحد فقرا و یا حفر قبر آنان خرج شود؛ و دیگری قسمت مهمی از ثروت خود را وقف کرد تا از عواید آن، قنات، مریضخانه، دبستان، پل و حمام احداث شود و هر سال شب‌های عید نوروز، پنجاه دست لباس دخترانه و پنجاه دست لباس پسرانه همراه کفش و جوراب از عواید موقوفه تهیه و به اطفال یتیم تحویل شود و در چهارشنبه سوری هر سال، به یک‌صد خانواده‌ی مستحق و آبرومند زنجان که حاضر به سؤال و تکدی نیستند، پول نقدی داده شود^۱. کوتاه سخن این که وقف، عملی است صالح و باقی، و مصداق روشنی است از تعاون و تعاضد، و انفاق است عاری از منت و احسانی است خالی از

۱. طایفه گل و لحد، مقدمه‌ای بر فرهنگ‌فوق، تهران نشر کومه ۱۳۸۷، ص ۶

۲. "اللَّهُ وَالْبَنِيُّ زَيْدٌ أَلْحِيَةُ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّيَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ لِّمَنْ لَّمَّا" (بقره ۶)

اذیت و به دور از تحقیر شخصیت دیگران ، و تصدقی است دائمی و مستمر و بدون ریا، و وامی است بدون اضطراب بازپرداخت، و تعدیل ثروتی است با رُضا و رغبت که از طریق آن، با کنز اموال و تکاثر و بروز اختلافات طبقاتی فاحش به نحو معقولی مبارزه می‌شود، و برگ سبزی است که به گور فرستاده می‌شود. پرونده‌ی افراد بشر معمولاً با مرگ آنان «مختومه» می‌شود ولی پرونده‌ی «واقفان مؤمن» همیشه باز است و از ثواب وقف برخوردار می‌شوند. دوام و بقای عین موقوفه و جاری شدن عواید آن در اجتماع، موجب می‌شود که نام واقف نیز مخلد شود و واقف به یک نوع خلود و بقا دست یابد که این خلود آرزوی دیرینه هر انسان است.

مبنای مصرف و استفاده از عواید وقف

مصرف عواید وقف بر اساس نیت واقفان تعیین می‌گردد یعنی وقف کننده به هر نیتی و جهتی که وقف کند، متولی وقف باید درآمدهای آن را در همان جهت تعیین شده صرف نماید و گرنه گناهِش بر گردن او خواهد بود. امام حسن عسکری (ع)^۱ فرمود: "الْوُقُوفُ عَلَى حَسَبِ مَا يَقِفُهَا أَهْلُهَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ". وقف‌ها بر حسب آنچه واقفان نیت می‌کنند مصرف می‌شود. محقق حلی می‌فرماید: "و الوقف یجری علی حسب ما

۱. "تَعَاوَى عِلْمَ التَّقْوَى وَلَا تَعَاوَى عِلْمَ الْإِيمَانِ وَالْعُورَانِ وَاتَّقِ لِلَّهِ نَالَ لَلَّ شَدِيدِ الْعِظَابِ" (مائه / ۲)

۲. "إِنَّهُ الَّذِي لَا تَبْطُلُ صِدْقَاتِكُمْ بِالْحَجِّ وَالْحَجَّ كَالَّذِي يُقِفُ مَلَأُ رِءَاسَ وَلَا يُقِفُ بِاللَّهِ وَالْوَيْمِ الْأَخْرَجِ فَمَنْظَرُ كَلْبَةٍ صَوْنًا عَلَيْهِ رُبُّهَا فَاصْبِرْ وَلَا تَفْرَكْ صِلَا لَا يَهْرُ عَلَى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبْتَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ" (بقره ۶۴) کسی که اینها را هلاک بخششها خود را با خدا و آزار باطل نسازد همانند کسی که اینها خود را با خدا و آزار باطل نسازد و مینماید که در دستاورد اینها نمی‌آید (گرو) همچو قطعه سنگی که در آن (شور) از کجا باشد (و در آن فشانه شود) و رگ را بر آن برسد (و همه خاکها و بند را بشوید) و آن را با خالی از کجا و بند را کند آنرا از کجا که انجام داده است چنانچه نمی‌آید و بخوبی جمعیت کوفرا را هتلی نمی‌کند.

۳. "يُؤْرِضُ اللَّهُ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعَفُ لَهُ طَعْفًا كَثِيرًا هُوَ الَّذِي يُقِفُ وَيَبْطُلُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ" (بقره ۲۴۵)

۴. "وَالَّذِي يَكْنِزُهُ النَّهْمَ وَالْفِطْرَةَ وَلَا يَنْفِقُوهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ" (توبه ۳۴)

۵. "الَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمُقَابِلُونَ" (تکوین ۳۱)

۶. "وَمَا تَقْدِرُوا لَأَنْفُسِكُمْ بِهِمْ خَيْرٌ تَجِدُوا عِنْدَ اللَّهِ نَالَ لَلَّ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا" (بقره ۱۰)

۷. "مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَعُكُمْ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ قَاتِلٌ وَلَنْجِنَ الَّذِي صَوَّبَ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ" (نحل ۹)

۸. "فَقَدْ بَدَّلْنَا بَعْضَ مَا سَمِعَهُ فَأَتَمَّ إِنَّهُ عِلْمَ الَّذِي يَبْدِلُهُ نَالَ لَلَّ سَمِعَ عَلِيمًا" (بقره ۱۸۱)

۹. کلینی، محمد بن یعقوب، کفاف، تهران دارالکتب الاسلامیه، چاپ ۱۴۰۷ق ج ۷ ص ۳۷

یقفه الإنسان و یشرط فیه. فإن وقف علی قوم مخصوصین، کان لهم ذلک، و لیس لغيرهم معهم شیء علی حال؛ و إن وقف عاماً، کان علی حسب ذلک أيضاً". در کشور ایران تا کنون هزار و دویست (۱۲۰۰) نیت وقف شناسایی شده است عمده نیت موجود، به سه دسته تقسیم می‌شوند، مذهبی مانند روضه‌خوانی و مراسم‌های ولادت و شهادت ائمه، خیریه شامل کمک‌های مستقیم به افرادی که مراجعه می‌کنند و نیز اجتماعی مانند بیمارستان‌ها، آسایشگاه، ایتم و مددکاری اجتماعی. با توجه به این‌که در قدیم از زغال برای گرما استفاده می‌شده وقفی وجود دارد که واقف درآمد آن را به تهیه زغال و سوخت برای افراد بی‌بضاعت اختصاص داده است، واقفان از حیوانات هم برای فصل سرما غافل نبوده‌اند و برخی از وقف‌ها برای دادن بذر به پرندها و تهیه خوراک برای حیوانات صورت گرفته است. در گذشته آب شرب از چشمه یا قنات و آب‌انبارها تهیه می‌شد و بعضاً بچه‌های کوچک مسئول آوردن آب می‌شدند و پیش می‌آمد که به دلیل بازی گوشی این کوزه می‌شکست، واقفی درآمد وقف خود را به خرید کوزه در چنین مواقعی اختصاص داده است.^۳ قافله خیرات و خیرین و واقفان از آن روز که به حرکت درآمده و فراز و نشیب‌ها را پشت سر گذاشته، به آخر خط نرسیده بلکه امروز نیز با نیت جدید و اهداف متعالی به مسیر خود ادامه می‌دهد و شاهد این مدعا وقف جدید خیر تبریزی است، " حاج کریم مردانی آذر خیر بنام تبریزی با حضور در محل اداره کل اوقاف و امور خیریه استان، بیمارستان کودکان ۶۴۰ تختخوابی را جهت به کارگیری در حوزه بهداشت و درمان کودکان وقف کرد. او درباره این اقدام بزرگ خود گفت: وقف باعث ماندگاری اموالمان می‌شود و این امانت دنیوی به دست صاحب اصلی امانت می‌رسد. وی هدف از احداث این بیمارستان و وقف آن را، تأمین آینده‌ای سالم برای کودکان این سرزمین دانست و افزود: با این اقدام تلاش می‌کنیم تا با رفع و تسکین دردهای کودکان این سرزمین، مسیر پیشرفت آنها را هموار کنیم.^۴

یکی از نیت برجسته، وقف برای گسترش علوم به طور عام است که در ذیل به چند نمونه اشاره می‌کنیم:

۱. معق جآ جوفن حنه نکت النهلیة دفتر انتشارات لسلام وابسة بجمعه رین حو و علمیه بچا لاله ۱۴۱۲ ق ج ۳ ص ۱۱۹.

۲. حجة لاسلام و المسلمون حلموش سرب سلهها وفا و او ر خیریه کثور سله تسنیم و رة ۴ ۸۲۸ ۹۷ = .
<https://www.tasnimnews.com/>

۳. باشگا خبرنگرنا حونا لاله دیمه ۶ ۳۹ ۱ = <https://www.yjc.ir/fa/news>

۴. خبرگه یه تسنیم و رة بدهم مو با لیا ذ دوهش = <https://www.tasnimnews.com/>

الف: مجتمع فرهنگی ربع رشیدی تبریز

موقوفه ربع رشیدی تبریز که متأسفانه فعلاً حال خوشی ندارد، یادآور یک شهر دانشگاهی است که ۷۵۰ سال پیش در این دانشگاه، به هفت زبان زنده دنیا تدریس می‌شد.^۲ این دانشگاه که توسط رشیدالدین فضل‌الله همدانی وزیر فرزانه غازان خان ایجاد شد؛ شامل چهار دانشکده بود که در چهار طرف آن قرار داشت و اربع یا چهار عربی را به خود اختصاص داد و این مکان به نام ربع رشیدی شهرت یافت. این مجموعه که در دامنه کوه سرخاب در محلی باصفا و بلند جای گرفته است، در اوایل قرن هشتم یا اواخر قرن هفتم هجری بنا شد. برابر با نوشته تاریخ‌نگاران و جهانگردان بزرگ، دارای پهناوری بسیار و ساختمان‌های گوناگون همچون مسجد و مدرسه و بیمارستان (دارالشفا) و کتابخانه و گنبدی برای آرامگاه خواجه رشیدالدین بوده است. این بنا مانند بیشتر شهرهای کهن دارای حصار و بارویی بزرگ بوده است. از مضمون نامه‌ای که خود خواجه رشیدالدین فضل‌الله به دو پسرش درباره ساختمان این بنا نوشته چنین برداشت می‌شود که در آن زمان ربع رشیدی در جایگاه دانشگاهی بوده که از هر دانشی در آنجا شعبه‌ای راه‌اندازی شده بود و شش هزار تن دانشجو در آن تحصیل می‌کرده‌اند و خواجه اوقافی برای تکمیل کتابخانه و مدرسه و نشر کتب و تأمین هزینه زندگی و تحصیل طلاب علوم مختلف اختصاص داده بود و دانشمندان بزرگ از هر گوشه گرد آورده و بکار تألیف و تدریس گماشته و مقرری آبرومندی برای آنان تعیین کرده بوده است و از آن میان پنجاه پزشک و چندین جراح از هند و مصر و چین و شام در آنجا مشغول به کار بوده‌اند. خواجه خودش در بخشی از وقف نامه این مجموعه می‌نویسد: "شصت هزار مجلد کتاب در انواع علوم و تاریخ و اشعار و حکایت و... که از ممالک ایران، توران، مصر، مغرب، روم، چین و هند جمع کرده‌ام، همه را وقف گردانیده‌ام بر ربع رشیدی".^۳

ب: بنیاد علمی - آموزشی قلمچی

مجتمع فرهنگی - آموزشی قلمچی در نیمه اول شهریور ۱۳۸۴، شامل همه اموال، حقوق، درآمدها و نیز ساختمان آن (شماره ۱۰۱۵ خیابان انقلاب) وقف عام شد و به نام "بنیاد علمی-آموزشی قلمچی" شخصیت حقوقی یافت و موضوع این وقف گسترش دانش و آموزش است. اولین مورد از اهداف این وقف،

۱. سلیمانیه محله کتاب محتوای فوقه آبنبات ۱۳۹۸ ش ص ۲۴۵

۲. خبرگزاری ایسنا و رخ ۱۸۸۱ ۹۷۸۸۱ = <https://www.icana.ir>

۳. <https://fa.wikipedia.org/>

۴. رک منظر علی اکبر، لغت نامه چاه‌ها و جلیه تپه‌ها، انتشارات دانشگاه تهران، ۳۷۷ ش ج ۸ ص ۱۱۸۹۸

۵. سلیمانیه محله کتاب محتوای فوقه ص ۵۰